

Ronde van Vlaanderen (december 2013): toelichting bij de verdere invulling van de derde graad in de studiedomeinen - cf. slides 22-32 en het schema 'Overzicht studiedomeinen (derde graad)'

1 Vooraf

- Binnen een studiedomein onderscheiden wij in de derde graad vier finaliteiten: academische opleidingen, professionele opleidingen, arbeidsmarkt en doorstroming, en arbeidsmarkt.
- Een finaliteit is een einddoel van vorming; we gaan na aan welk soort vorming een type van leerling behoefte heeft: plant een leerling naar de universiteit te gaan of wil hij onmiddellijk aan het werk op de arbeidsmarkt?
- Een finaliteit is geen studierichting; soms zijn er meer studierichtingen, soms slechts één.
- Een studiedomein focust op wat leerlingen verbindt, terwijl de finaliteiten de verschillen uitdrukken.

2 Economie en maatschappij

Leerlingen die voor dit studiedomein kiezen, kiezen vanuit een ruime gemeenschappelijke **interesse** voor het economische.

Sommige leerlingen willen graag economie studeren op een **academisch niveau**. In dat geval is een brede vorming binnen alle vormingscomponenten van belang. In functie van slaagkansen voor academische bachelors als Handelsingenieur, TEW, Handelswetenschappen ... spelen wiskunde en moderne talen in de toekomst een belangrijke rol. De slaagkansen van de leerlingen uit de huidige studierichting Economie-wiskunde in academische bachelors zijn hoog.

Veel leerlingen uit andere economische studierichtingen (Economie-moderne talen, Economie-wetenschappen) doen het minder goed. Anderzijds stromen zij succesvol door naar **professionele bacheloropleidingen**. Om de voorbereiding hierop goed te laten verlopen is er nood aan een tweede type van studierichting. Het heeft als doel leerlingen adequaat voor te bereiden op Bedrijfsmanagement, Communicatiemanagement, Office management ... Zowel leerlingen uit studierichtingen als met de pool Economie als leerlingen uit de studierichtingen tso Handel en Boekhouden-informatica stromen door naar deze bacheloropleidingen. Een analyse van het gemiddeld aantal verworven studiepunten na het eerste jaar leert wel dat er verschillen zijn: de leerlingen uit Economie-moderne talen behalen om en bij de 70% van de studiepunten, de leerlingen uit Boekhouden-informatica behalen tussen 55% en 60%, de leerlingen uit Handel tussen 50% en 60%. Een pleidooi voor een sterke studierichting veronderstelt niet dat leerlingen in de huidige studierichtingen dezelfde zijn. Toch is er nood aan een gelijke opleiding wil men in de toekomst hetzelfde doel succesvol nastreven. De nu bestaande opdeling in onderwijsvormen heeft in dat geval geen betekenis.

Leerlingen die nu een studierichting tso volgen, hebben niet allemaal baat bij die keuze. De aantrekkingskracht van het hoger onderwijs is groot, zowel bij leerlingen als bij ouders. Nochtans wijzen vele studies uit dat onze maatschappij blijvend behoefte heeft aan middengeschoolden binnen de economische sector: meertalige verkopers, logistieke bedienden, filiaalhouders, polyvalente en flexibele administratieve medewerkers ... **Arbeidsmarktgerichte studierichtingen** die tegelijkertijd doorstroming mogelijk maken naar opleidingen binnen het **hoger beroepsonderwijs, Se-n-Se, gerichte professionele bachelors** zouden bijzonder zinvol zijn binnen het studiedomein. Wellicht vinden veel leerlingen tso hier een opleiding op maat van hun interesses en competenties. Maar ook een gedeelte van de leerlingen bso kan hier terecht. Zoals de vorige studierichting de onderwijsvormen aso-tso doorbreekt, doorbreken deze studierichtingen de artificiële tweedeling tso-bso.

Er zijn ook leerlingen die **zuiver arbeidsmarktgericht** gevormd worden. Op dit moment is de situatie wat verontrustend en is de perceptie negatief. Elk jaar publiceert de VDAB onrustwekkende tewerkstellingscijfers voor de studierichtingen Kantoor, in mindere mate voor Verkoop. Als katholiek onderwijs moeten we die meest kwetsbare groep van leerlingen voldoende wapenen voor de maatschappij van de toekomst. We zullen sterk moeten inzetten op voldoende basisbagage, op sterke attitudevorming, op interculturele vorming. Vandaar dat we de studierichtingen – ook nu al – verruimen. We gaan in tegen bepaalde maatschappelijke stromingen die deze leerlingen willen klaarmaken voor allerlei deeltijdse onderbetaalde nebanen.

Het is de bedoeling om voor alle studiedomeinen **een transparant kader** uit te tekenen waar elke leerling beter tot zijn recht komt. Meer transparantie leidt hier automatisch tot een behoorlijke reductie: één studierichting academisch, één professioneel, bredere arbeidsmarktgerichte studierichtingen. Reductie is geen doel op zich: de nood aan opleidingen met een dubbele finaliteit binnen het domein Economie en maatschappij bewijst dat.

3 Welzijn en maatschappij

Het studiedomein Welzijn en maatschappij omvat die studierichtingen waar leerlingen een opleiding volgen die de bedoeling heeft het welzijn en welbevinden van mensen te verhogen. Die leerlingen studeren nu in studiegebieden als Personenzorg en Lichaamsverzorging, maar ook in studiegebieden als Voeding, Sport, Maatschappelijke veiligheid en aso.

Welzijn en welbevinden bevinden zich in de kern van onze samenleving; onze economie heeft nood aan banen in de zorgsector. Een gelijkaardig fenomeen doet zich voor in hotelscholen en in het studiegebied Lichaamsverzorging. De media hebben het er voortdurend over en toch geraken vele jobs niet ingevuld.

Uit analyse blijkt dat er weliswaar voldoende leerlingen zijn die interesse hebben voor de sector, maar dat die leerlingen niet altijd kiezen voor een **arbeidsmarktgerichte studierichting**. Een duidelijk voorbeeld daarvan is het studiegebied Personenzorg. Slechts 15 % van de leerlingen van het studiegebied kiest voor bejaardenzorg. De huidige studierichtingen in de zorg situeren zich uitsluitend binnen het bso en het stigma van bso blijft voor vele ouders en leerlingen groot. Daarom pleiten wij voor een upgradering van de studierichtingen zorg. Er is evenwel ook een belangrijke andere factor die speelt: de kwaliteitseisen voor professionals in de zorg en voor de begeleiding van mensen worden hoger. Hetzelfde geldt voor andere jobs in dit domein: professionals in horeca, wellness ...

Als de gevolgen hiervan in kaart gebracht worden binnen het schema van vier finaliteiten dan vindt er een verschuiving plaats van louter arbeidsmarktgerichte studierichtingen naar studierichtingen die **arbeidsmarkt en doorstroming** beogen. Om zicht te hebben op dit type studierichtingen, moeten de inschalingsresultaten van de overheid afgewacht worden.

Die verwachte verschuiving kan als nefast neveneffect hebben dat de zwaksten uit de boot zullen vallen. Ook binnen dit studiedomein zullen we moeten blijven zoeken naar zinvolle en volwaardige studierichtingen voor die leerlingen. Voor zorg, lichaamsverzorging, horeca, sport en de fitness-sector is dat een haalbare kaart. Voorwaarde is wel dat die leerlingen ook breder gevormd worden en weerbaar gemaakt worden om de maatschappelijke uitdagingen aan te gaan.

Daarnaast bereiden zich in het studiedomein ook honderden leerlingen voor op doorstroming naar de **professionele bachelor**. Zij volgen op dit moment in de derde graad diverse studierichtingen: Humane wetenschappen, Sociale en technische wetenschappen, Gezondheids- en welzijnswetenschappen, Jeugd- en gehandicaptenzorg, Schoonheidsverzorging, LO en sport. Uit analyse van de beschikbare cijfers blijkt dat al die verschillend gevormde leerlingen samenkomen in het hoger onderwijs. De vervolgopleidingen die zij daar volgen zijn merkwaardig gelijklopend. Het zijn ofwel opleidingen binnen de sector van welzijn en gezondheid (sociaal werker, verpleegkunde, orthopedagogie) ofwel wordt gekozen voor lerarenopleidingen. Het gemiddeld aantal verworven studiepunten is wisselend en wordt sterk beïnvloed door de gevolgde studierichting. Als we een uitzondering maken voor de professionele bachelor kleuteronderwijs waar de kans op studiesucces voor alle leerlingen groter is, ligt het gemiddeld aantal verworven studiepunten voor leerlingen uit Humane wetenschappen tussen 60% en 70%, voor Gezondheids- en welzijnswetenschappen tussen 50% en 65 %, voor STW tussen 50% en 60%, voor LO en sport schommelt dat rond de 50%, voor Schoonheidsverzorging ligt het gemiddeld aantal verworven studiepunten nog lager.

Het lijkt logisch dat leerlingen die in de feiten hetzelfde doel nastreven in het hoger onderwijs, zo gelijk mogelijk worden opgeleid. We stellen daarom voor om naar **één studierichting** te gaan. In elk geval moet een fikse reductie de transparantie verhogen.

De voorgestelde nieuwe studierichting moet op een voldoende hoog niveau worden ingericht. Als we iets willen doen aan de vaak gehoorde klachten over het niveau van beginnende leraren, moeten we in het secundair onderwijs daarop inspelen: in de nieuwe studierichting moet bij voorkeur ingezet worden op een verhoging van de basisvorming (talen, wetenschappen ...).

Voor sommige leerlingen die nu in een studierichting tso zitten, zal de lat dan te hoog liggen. Maar zij zullen schitterende kinderbegeleiders, koks, schoonheidsverzorgenden, zorgkundigen kunnen worden. Die leerlingen kiezen daarom beter na de tweede graad voor een opleiding van het derde type waarin arbeidsmarktgerichtheid en doorstroming gecombineerd worden.

De voorbereiding op de **academische opleidingen** vormt binnen het studiedomein een heikel punt. Op dit moment is het gemiddeld aantal verworven studiepunten dat leerlingen uit Humane wetenschappen voor de corresponderende opleidingen aan de universiteit behalen niet hoog (tussen 35 en 45%, met uitzondering van pedagogische wetenschappen waar het percentage opmerkelijk hoger ligt). Dat ligt minder aan het profiel van de studierichting zelf, dan aan de huidige leerlingenpopulatie.

Daarom is het van groot belang dat wij ook binnen dit studiedomein streven naar één studierichting met een sterk leerlingenprofiel en met dezelfde sterke vormingscomponenten (ook voor wiskunde en taal), die effectief voorbereidt op opleidingen zoals psychologie, rechten Leerlingen die nu de meest diverse studierichtingen aso volgen, zullen hier hun gading vinden.

Heel wat leerlingen die de huidige Humane wetenschappen volgen, komen beter tot hun recht in het tweede type van studierichting binnen het studiedomein, nl. in de studierichting Toegepaste humane en sociale wetenschappen.

4 Wetenschappen en techniek

De koppeling van Wetenschappen en techniek voor het hele studiedomein is een bewuste keuze. In het huidige onderwijspectrum staan beide elementen vaak los van elkaar; in de maatschappij is dat allerm minst het geval. In professionele zin zijn beide vormingscomponenten vaak ook niet uit elkaar te halen. Het onderzoekende en de technische realisatie ervan zijn twee zijden van hetzelfde muntstuk die voortdurend op elkaar ingrijpen.

Wetenschappen en techniek is zo niet het grootste, dan wel het meest complexe studiedomein. We opteren hier voor twee clusters in de derde graad (Mens, natuur en milieu; Industrieel). Die twee clusters hebben vooral te maken met het bestaan van twee types leerlingen binnen het grote domein. We vinden de twee types van leerling zowel bij de concreet lerende leerlingen als bij de meer abstractgerichte.

Uiterst links op het continuüm opteren we voor twee studierichtingen met sterke wetenschappen en sterke wiskunde en een brede **academische vorming** voor alle componenten. De verschillen zitten in de gerichtheid van wetenschappen en wiskunde.

De eerste groep leerlingen (Mens, natuur en milieu) is eerder bezig met de mens en natuur en de wereld om hen heen. Die leerlingen interesseren zich voor biologie en chemie, voor levende en niet-levende materie, de mens en zijn omgeving. De verwachting is dat ze bij doorstroming opteren voor Geneeskunde of een ander medische of paramedische studie, voor Kinesithérapie, Chemie, Milieu-kunde ...

De andere groep leerlingen (Industrieel) is meer gericht op het uitdenken en maken van producten. Zij zijn geïnteresseerd in technische processen en materiaalstudie, in engineering en architectuur, in wiskunde met al zijn technische toepassingen.

Het gemeenschappelijke gedeelte in de twee studierichtingen is groter dan de specificiteit van beide. Toch gaat het over verschillende leerlingenprofielen en dus om twee studierichtingen. De leerlingen komen uit de grote studierichting Wetenschappen-wiskunde en uit andere wiskundige richtingen aso. De studierichting 'Wetenschap en engineering' zal ook gevolgd worden door de sterkste leerlingen uit Industriële wetenschappen tso.

De tweedeling binnen Wetenschappen en techniek vinden we terug in de studierichtingen gericht op **professionele doorstroming**. Binnen de eerste cluster is er nood aan een richting die focust op bio- en chemische technologie en die vele leerlingen die nu Biotechnische wetenschappen en Techniek-wetenschappen volgen zal boeien, binnen de cluster Industrieel voorzien we in een studierichting Conceptuele vormgeving en ontwikkeling, met opties als mechatronica en constructie bouw- en houtkunde.

Meer naar rechts wordt het plaatje binnen Wetenschappen en techniek complexer. Op dit moment vinden we er veel studierichtingen die zich situeren binnen diverse studiegebieden zoals Auto, Bouw, Chemie, Land- en tuinbouw, Mechanica-elektriciteit, Grafische communicatie en media, Hout, Koeling en warmte, Textiel. De arbeidsmarktgerichte studierichtingen in Land- en tuinbouw en Chemie situeren zich vooral in de cluster Mens, natuur en milieu, alle andere in de cluster Industrieel.

Om samen met de overheid toekomstgericht studierichtingen te kunnen vormgeven, zijn we echter afhankelijk van de door de sectoren opgestelde beroepskwalificaties. De vertaling van die beroepskwalificaties in studierichtingen wordt geen gemakkelijke opdracht. Een voorbeeld: het Decreet betreffende de kwalificatiestructuur bepaalt dat een beroepskwalificatie integraal moet gerealiseerd worden in een opleiding, maar de houtsector alleen al heeft een tiental beroepskwalificaties beschreven. Er zal dus goed nagedacht moeten worden over zinvolle studierichtingen door combinaties van beroepskwalificaties. Ook moeten we durven nadenken, los van onderwijsvormen bso en tso,

welke studierichtingen best waar thuishoren. Is een studierichting arbeidsmarktgericht of is er plaats voor nog gerichte doorstroming? In dat laatste geval zullen we moeten kunnen aantonen dat die doorstroming ook goed verloopt.

Vooraf zullen we er de sectoren en de samenleving moeten van overtuigen dat een beroepsopleiding in het secundair onderwijs van een andere orde is dan de zeer smalle opleidingen van sectoren, Syntra of VDAB.

5 Kunst en creatie

Kunst en creatie is in vergelijking met de drie voorgaande domeinen een klein domein. Het domein wordt nogal eens gecontesteerd. Binnen het sterk marktgerichte en functionalistische discours dat heerst in onze maatschappij komt het artistieke onder druk te staan. Nogal wat mensen twijfelen aan het belang van kunstonderwijs binnen het secundair onderwijs.

Voor het VVKSO is het **muzisch-creatieve** een vormingscomponent die meer dan ooit gekoesterd moet worden en meer aandacht moet krijgen binnen het hele secundair onderwijs. Leerlingen moeten dan ook een bewuste keuze kunnen maken voor een artistiek of creatief studiedomein. Het gaat om leerlingen die zich aangesproken voelen door het grafische en de digitale vormgeving of architectuur of om leerlingen die kiezen voor een academische vervolgopleiding binnen muziek of beeldende kunst.

Rechts van het continuüm zijn er ook die leerlingen die creatief zijn in het maken van 'dingen'. Ook voor hen moeten we nadenken over geschikte **kwalificaties**. Een veelkleurige samenleving heeft ook hun talent nodig. Nu zien we die leerlingen in de onderwijsvorm kso, maar ook in studiegebieden zoals Mode, Grafische communicatie en media, Decoratieve technieken en Juwelen.

Ook in dit domein onderscheiden we **twee clusters**. De cluster Beeldende kunst groepeerd studierichtingen die te maken hebben met beeld en ruimte. De cluster Performance groepeerd studierichtingen met betrekking tot muziek, woord en dans. In beide clusters horen studierichtingen thuis die voorbereiden op doorstroming naar academische bacheloropleidingen en studierichtingen die zich richten op professionele bacheloropleidingen.

6 Taal en cultuur

Het laatste studiedomein heeft een rijke traditie in onderwijs. De studie van taal, cultuur en geschiedenis lag aan de basis van de humaniora.

In het licht van onze eigen cultuurgeschiedenis en van de geschiedenis van het christendom is het evident dat wij het grote belang van **Grieks en Latijn** in het curriculum voor sommige leerlingen bevestigen. Daarnaast is het even belangrijk dat ook de **moderne talen** op een even hoog abstractieniveau kunnen worden aangeboden. Uit onze analyse blijkt dat dit nu niet altijd het geval is. Keuze voor moderne talen is nu vaak een negatieve keuze in de tweepolige richtingen van aso. Naast klassieke talen is er dus nood aan een sterke eenpolige talenrichting op academisch voorbereidend niveau.

Niet elke leerling die taalvaardig en taalnieuwsgierig is, zal op dezelfde manier met taal willen omgaan. Vele leerlingen zijn sterke communicatoren en gebruiken hun communicatieve vaardigheid op allerlei manieren: verbaal, digitaal ... Een brede opleiding die leerlingen voorbereidt op de **professionele bacheloropleidingen** communicatiewetenschappen, PR, journalistiek, media, eventmanagement, toerisme, vertaler, en andere maatschappelijke sectoren waar communicatie van groot belang is, ontbreekt in het huidige aanbod. Heel wat leerlingen die nu studierichtingen volgen in aso en in

studiegebieden zoals Handel, Personenzorg en Toerisme zouden hun gading vinden in een dergelijk brede taal communicatieve en culturele studierichting. Zij worden op die manier gericht voorbereid op verdere studies waarin taal een belangrijke rol speelt.

Ook kunnen taal en communicatie een belangrijke rol spelen in **arbeidsmarktgerichte studierichtingen**. Toerisme, onthaal, ondersteunende beroepen binnen de verkoop zullen nood hebben aan taalvaardige praktisch georiënteerde professionals. Wellicht is het maatschappelijk aanbod hier kleiner dan in andere domeinen, maar ook die jongeren moeten in de toekomst een volwaardige kans krijgen.

7 Tot slot

Niet elke leerling is te vatten in een studiedomein. Er is een duidelijke behoefte aan **domein overstijgende studierichtingen**. Nu zijn er leerlingen die niet kiezen in het secundair onderwijs en succesvol doorstromen naar heel verschillende studiegebieden in het hoger onderwijs. Die leerlingen volgen richtingen als Latijn-wiskunde, Moderne talen-wiskunde ... In de toekomst moet er plaats blijven voor dit type richtingen. Een domein is een kader; het is geen keurslijf voor de leerlingen die geen keuze hoeven te maken.

Daarnaast zijn er rechts op het continuüm leerlingen die na hun gevolgde studierichting onvoldoende gewapend zijn om actief te participeren aan de samenleving. Zij zijn ook **niet altijd arbeidsmarktgeschikt**. In tegenstelling tot de tendensen in de samenleving die een onmiddellijke inzetbaarheid van elke leerling eisen, hebben zij de tijd nodig om te groeien. Op dit ogenblik zijn er voor die leerlingen weinig mogelijkheden in het secundair onderwijs. We moeten nadenken hoe we die in de toekomst kunnen creëren.

De voorgestelde studiedomeinen zijn in de eerste plaats niet bedoeld als kader voor schoolorganisatie, maar kunnen er wel voor gebruikt worden (naast andere mogelijke ordeningsvormen). Ze scheppen inhoudelijke transparantie in functie van een optimalisering van schoolloopbanen en leiden tot een reductie én een invulling van lacunes in het studieaanbod. Alle leerlingen worden niet gelijk maar wel gelijkwaardig benaderd binnen eenzelfde studiedomein.